
МЕДИЧНА ОСВІТА

© Германчук С. М.

УДК 616.31:001

Германчук С. М.

РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ

МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА

ПВНЗ «Київський медичний університет УАНМ» (м. Київ)

sgermanchuk@yandex.ua

Уроки минулого століття примусили наукових і політичних лідерів світу звернути особливу увагу на рух до стійкого (екобезпечного) розвитку, а також на формування нових засад виховання і професійної підготовки дітей і молоді.

Ядром змін стала ідея «стійкого (екобезпечного) розвитку» – таких дій усього людства, які б дали змогу ліквідувати всі екологічні негаразди і надати можливість людству підвищувати якість життя без необоротного пошкодження біосфери і вилучення всіх доступних мінеральних та інших ресурсів. Нижче нашим головним завданням буде не тільки аналізувати шляхи підвищення гуманітарної культури студентів-медиків, а й наголошувати на тому, що досвід останніх сторіч засвідчує неминучі руйнівні наслідки подальшого використання традиційної моделі «прогресу» як шляху до розвитку техніки заради самої техніки, рекордів і «перемоги над конкурентами». Людство може врятуватися лише у разі відмови від західних взірців «суспільства необмеженого споживання» і поширення на весь суходіл ідеї високої моральності та відповідальності за тривалість і якість життя тих генерацій, які прийдуть нам на зміну у XXI і в подальших століттях.

Необхідність досягнення вказаного найвищого цивілізаційного завдання керівниками освіти незалежної України була трансформована у пропозицію здійснити гуманізацію змісту і цілей діяльності середніх і вищих шкіл разом з гуманітаризацією навчально-виховного процесу.

Достатньо поширені у нас урівноважені уявлення про вищу мету гуманітарної освіти. Їх можна, визначаючи цим і саме поняття «гуманітарна освіта», сформулювати таким чином:

«Гуманітарна освіта – це не лише задоволення естетичних потреб особистості й залучення її до знань набутих людством. Така освіта формує загальну культуру особистості, її емоції та уявлення, має на меті не просто передачу інформації, а й розвиток людини, її морально-естетичне вдосконалення.

Культура особистості – це інтегративний показник якісно зрілого прояву її соціальності й індивідуальності, унікальної неповторності, соціальної зрілості й індивідуальної стійкості, засвоєння соціального досвіду й

реалізації соціальних ролей, функцій... Це своєрідний індекс розвитку людського потенціалу та його цілісної гуманістичної спрямованості. Серцевиною культури особистості є моральна культура» [3, с. 51].

У рамках більш формального підходу терміном «гуманітарна освіта» зазвичай позначають усю сукупність знань у галузі соціально-гуманітарних наук і пов'язаних з ними практичних навичок і вмій. Прикметник «гуманітарний» походить від латинського *humanitas* – людська природа, освіченість, людство. Він у наш час використовується для позначення усього того, що має безпосереднє відношення до свідомості людини й людського суспільства.

Найвищою метою отримання гуманітарної освіти була і залишається «духовна культура» чи «гуманітарна культура». Ці споріднені поняття можна визначити як результат засвоєння індивідом знань, вмій, культурних норм та традицій, котрі включають його у життя соціуму, в усі соціальні інститути, форми буття. Висока гуманітарна духовність і компетентність дає змогу особистості регулювати свою поведінку на основі прагнення до моральності, розумності, осмисленої діяльності та вищого духовного стану. Іншими словами, гуманітарна культура є однією із сфер життя суспільства, яка характеризує внутрішнє багатство свідомості, ступінь розвиненості людини. Успішне набуття гуманітарної освіти є шляхом, на якому молода людина формує себе у своїй людській цінності, в повноті своїх переживань, роздумів і мрій, пізнає суспільство на різних етапах його історії, осмислює феномен культури, смисл свого існування та існування інших людей, що дає змогу адаптуватися до сучасного суспільства. Немає сумнівів у тому, що цілком успішно вирішити проблему формування у випускників гуманітарної і духовної культури можна тільки з допомогою предметів гуманітарного циклу, які мають чітко визначені орієнтири [6].

Традиційно до гуманітарних навчальних предметів належать предмети з галузей філологічних, філософських, педагогічних наук, різних видів мистецтва, культури тощо.

Не потребує якогось додаткового доведення думка про те, що гуманітарна освіта дає найбільш

загальне уявлення про світ, суспільство і саму людину. У гуманітарних курсах не знайти формул і графічних спрощень. Частина прихильників гуманізації нашої освіти, спираючись на цей факт, вбачає мету цього процесу в переорієнтації освіти з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу, й насамперед, – світу культури, світу людини, на формування в молоді гуманітарного й системного мислення. Подібна мета і справді бачиться доволі привабливою, ось тільки бодай часткове її досягнення вимагає багатьох років навчання, адже глибоке абстрактне, системне і критичне мислення не притаманне не тільки дітям чи підліткам, а й студентам молодших курсів. Практика діяльності ВНЗ і новітні відкриття молодих наук про людину, її мозок і нервову систему свідчать про те, що повне розгортання ментальних спроможностей людини припадає на старші курси університетів та інших закладів. Не можна «перестрибувати» через визначені природою етапи розвитку людини і намагатися, як співалося у радянській пісні, «перетворити перший клас у подобу інституту» [1].

Як відомо, після настання нового століття в Україні головною метою діяльності освітньої системи було проголошення «формування особистості», підготовка фахівця, який спроможний успішно діяти в умовах швидких змін суспільства і ринку праці. Очевидно – це складне завдання, виконання якого вимагає поєднання сучасних знань про людину з новітніми методиками навчання і виховання. Особливо важливим ми вважаємо «людиноцентрованість» освіти, індивідуальність впливу на учня чи студента [4, 5]. до індивідуальних особливостей людини, особливо важливих для успішної життєдіяльності у суспільстві XXI ст., слід віднести її здатність до самовиховання, самовдосконалення, її домодібне обрання нею оптимальних, з точки зору інтересів суспільства, моральних орієнтацій. Головна роль моралі слід вбачати саме в цій загальножиттєвій орієнтації, а не в деталізованій регуляції щоденної діяльності.

Слід цілком погодитися з таким твердженням українських науковців: «Система виховання повинна зорієнтувати особистість на принципи поведінки, спрямовані на честь і гідність особи, на такі вічні моральні цінності як совість, обов'язок, відповідальність, межі яких визначає врешті-решт сама людина під впливом дуже багатьох факторів. Тому в духовному розвитку студентів-медиків пріоритетне значення має утвердження принципів гуманізму, милосердя, високої моральності, шанобливого ставлення до всього, що пов'язано з проявом сутнісних сил людини. Естетичне ставлення до оточуючого світу сприяє привнесенню духовних засад у сферу комунікативної, пізнавальної, творчої діяльності. Завдяки такому впливу активізуються духовні сили, відбувається накопичення морального досвіду, утверджуються життєві принципи й ідеали. Цей вплив вельми значущий у період ранньої юності, коли особистість, яка формується у цей час, прагне повніше увійти в найважливіші верстви духовного життя суспільства, пізнати оточуючих людей, оцінити свої можливості. Усвідомлюючи ціннісні орієнтири, сполучені з моральними й естетичними категоріями, студенти свідоміше підходять до рішення власних проблем, включаючись у процеси

по забезпеченню життєвої активності, вибору професії, самостійної організації за законами досконалості й краси» [6].

Професія лікаря – одна з найдавніших на Землі. У всі часи, у всіх народів лікування цінувалося дуже високо. Як відомо, медицина тісно пов'язана з долею людини, її здоров'ям і життям. Звідси й особливі моральні якості лікаря: милосердя, готовність надати допомогу хворому – все те, що визначається поняттям «гуманізм» і знаходить своє практичне виявлення у професійній діяльності лікаря.

Окрім моральних якостей лікар – а тим паче лікар XXI століття – повинен володіти глибокими знаннями у своїй галузі він має бути фахівцем високого класу, володіти новітніми даними про досягнення у вітчизняній і закордонній медицині. Викладачі кафедри ортопедичної стоматології та ортодонції докладають багато зусиль, щоб студенти отримали теоретичні знання та оволоділи практичними навичками. Обстеження хворого, який потребує ортопедичного лікування, передбачає широке коло питань, вирішення яких потребує з'ясування симптомів, етіології, патогенезу, перебігу хвороби, ступеня, характеру морфологічних і функціональних порушень. Для правильного проведення діагностичного процесу необхідно знати і застосовувати на практиці всі методи дослідження, володіти особливостями лікарського мислення при аналізі отриманих суб'єктивних і об'єктивних даних, знати основні та специфічні ознаки захворювань зубощелепної системи, їх класифікації, логічно обґрунтувати необхідність проведення додаткових (спеціальних) методів дослідження. Таким чином, чим ретельніше буде проведено обстеження хворого, тим точніше буде визначено діагноз і цілеспрямованіше складений план ортопедичного лікування.

Щодо до предметів гуманітарного циклу, то вони, насамперед, покликані розвивати здібності, вчити бачити, чути й відчувати навколишній світ діяти творчо, осмислено, усвідомлено, формувати відповідальну поведінку.

Вивчення української мови за професійним спрямуванням включає і розділ «Культура мовлення». Оскільки культура мовлення передбачає і етикет спілкування, на практичних заняттях усіх стоматологічних дисциплін також відпрацьовуються форми контакту, взаєморозуміння, взаємоповаги лікаря й пацієнта.

Культура мовлення – це духовне обличчя людини. Вона свідчить про загальний розвиток особистості, про ступінь прилучення її до духовних багатств рідного народу й надбань усього людства. Оскільки мова – це концентрація мудрості й досвіду, то втрата її веде до порушення суспільної гармонії, законів людської еволюції.

Незаперечним є той факт, що мовлення лікаря належить до найвагоміших показників його культури. Від мистецтва мовного спілкування безпосередньо залежать і наслідки лікування. Мистецтво спілкування з пацієнтом, уміння правильно оформляти медичну документацію є одним з професійних обов'язків лікаря.

Важливим елементом психологічного мистецтва говоріння студентів-медиків є форма звернення. Уважне, турботливе ставлення лікаря до пацієнта сприяє одужанню. Неприпустимо під час розмови з колегами чи пацієнтами проявляти і семантично за-

свідчувати свою байдужість, егоїзм, заздрість, злість чи пихатість.

Ефективність вербальної комунікації залежить і від уміння слухати. Розвинена особистість, кваліфікований лікар повинен володіти культурою мовлення. У сучасних умовах настання чергового етапу інформаційно-комунікаційної революції ця культура повинна включати не тільки рідну українську мову, а й іноземні мови.

Досвід свідчить, що фахова іноземна мова має високий освітній, виховний, пізнавальний потенціал. Вивчення іноземної мови збагачує особистість, дає можливість увійти у важливий світ професійних знань, людського досвіду, надбань не лише національної, а й світової культури.

Мотивація щодо вивчення іноземної мови за умов запровадження кредитно-модульної системи значно зросла, оскільки Болонська декларація визначає нові завдання для фахівців, з'явилися перспективи навчання за кордоном, розвиваються можливості особистого спілкування з колегами та читання спеціальної літератури в оригіналі. Звідси й тенденція у сучасних студентів – зацікавленість в отриманні знань з іноземної мови, оскільки є можливість навчатись чи стажуватись в іншій країні, брати участь у міжнародних конференціях. Основною метою мотиваційного етапу є орієнтація майбутніх лікарів на визнання людини найвищою цінністю, розвиток інтересу до професійної діяльності, виховання добросовісного ставлення до обов'язків, навчання та діяльності, якісне її виконання.

Виключно великим світоглядним і гуманістично-цивілізаційним потенціалом відрізняється група предметів культурологічного циклу: «Культура України і світу», «Культурологія», «Культурознавство», «Історія української культури» та ін. Не лише їх сучасний зміст, але й сама ідея створити і застосувати подібний цикл є результатом дворічних дискусій у складі освітньої еліти України. Тому рішення 1993 р. про застосування у системі вищої освіти нової дисципліни «Українська і зарубіжна культура (УЗК)» стало значним інноваційним кроком.

Тим часом, потреби студентів та їх бажання набути фах для життя і діяльності у XXI столітті вимагали того, щоб дисципліна не просто інформувала про якісь факти, а й формувала у молоді якомога сильніше ба-

жання творити самому. На наш погляд, для студентів потрібна не так кількість фактів, як якість і глибина аналізу одного з них у всіх вимірах, у всіх «за» і «проти». Мета курсу – показати не тільки еволюцію зовнішньої оболонки людського буття у культурі, а оголити внутрішній зміст, кістяк проблеми, і висвітлити несподіване у сподіваному: як нагально необхідне у конкретну історичну епоху.

Навряд чи хтось заперечуватиме проти того, що у дисциплінах культурологічно-гуманітарного циклу історичний екскурс у культуру потрібний обов'язково. Але до інформації з фактів та подій молоді потрібні ще й аналітичні «ключі» та пояснення, які допомагатимуть розпізнавати (причому з позицій обраного фаху – обов'язково) причини появи, ознаки своєчасності, а тому і визначної цінності, конкретних культурних явищ, завдяки яким культура і менталітет стають універсальними. Але універсальними до певного часу, бо застаріють, якщо не оновляться.

Узагальнюючи, можна вказати, що у перелік головних завдань у застосуванні дисциплін культурологічного циклу входять: 1) вироблення у студентів світоглядних передумов для розуміння єдності світового цивілізаційного процесу; 2) ідентифікації себе як суб'єкта культурогенезу; 3) розуміння закономірностей єдиного історико-культурного розвитку людства, значимості й самоцінності кожної культури; 4) формування здатності до прогнозування й передбачення соціально-економічних, екологічних, і моральних наслідків професійної діяльності; 5) організації систем професійної і соціальної взаємодії на основі інтеграції різних традицій міжособистісного та між культурного спілкування [1].

Отже, гуманітарні дисципліни покликані виконувати у вищій школі особливі завдання, формуючи комплекс знань з проблем людини, визначаючи взаємовідносини людини із соціальним та природним середовищем, сприяючи пізнанню історії суспільства на різних етапах його розвитку, осмисленню феномену культури, демонстрації загальнолюдських цінностей. Разом вони формують механізми адаптації людини до сучасного суспільства. Саме тут освіта та гуманітарна культура повинні створити творчий тандем, де один одного будуть доповнювати, взаємно обумовлювати у виконанні єдиної мети – формувати гідного громадянина демократичної України [2].

Література

1. Дебич М.А. Гуманітарна складова вищої медичної освіти як фактор розвитку особистості студента-медика / М.А. Дебич // Актуальні проблеми формування особистості лікаря у студентів-медиків : Матеріали XIV міжн. наук.-практ. конференції, Київ, 26 березня 2014 р. – К. : КМУ УАНМ, 2014. – С. 51-56.
2. Донець З.Ф. Культурознавчий зміст вітчизняної освіти як засіб формування менталітету людини XXI століття / З.Ф. Донець // Рідна школа. – 2003. – № 1. – С. 6-8.
3. Дроздова І.П. Формування гуманістичної спрямованості особистості у загальнокультурному розвитку студентів ВНЗ / І.П. Дроздова, Г.П. Бондаренко // М-ли Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Культура, свідомість, мова в інформаційному суспільстві». – 2007. – С. 50-54.
4. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В. Г. Кремень. – 2-е вид. – К. : Т-во «Знання» України, 2010. – 520 с.
5. Культура особистості та етикет : Посібник / В.О. Лозовий, О.В. Уманець, М.Б. Ценко. – Х.: Регіон-інформ, 2004. – 112 с.
6. Фоміна Л.В. Національна специфіка мовленнєвого етикету лікаря / Л.В. Фоміна, Т.В. Скорбач, А.О. Ніколаєва, О.В. Самолісова // М-ли Всеукраїнської наук.-практ. конф. «Культура, свідомість, мова в інформаційному суспільстві». – 2007. – С. 396-397.

УДК 616.31:001

РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ СВИТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ-СТОМАТОЛОГА

Германчук С. М.

Резюме. Проаналізовано поняття гуманітарна культура й наголошено на важливості вивчення предметів гуманітарного циклу в медичному університеті.

Доведено, що гуманітарні дисципліни виконують у вищій школі особливі завдання: формують комплекс знань з проблем людини, визначають взаємовідносини людини із соціальним та природним середовищем, сприяють пізнанню історії суспільства на різних етапах його розвитку, осмисленню феномену культури. Вони формують механізми адаптації людини до сучасного суспільства.

Ключові слова: гуманітарні науки, гуманізація, навчальний процес кафедра ортопедичної стоматології та ортодонції, особистість, духовність.

УДК 616.31:001

РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В ФОРМИРОВАНИИ МИРОВОЗЗРЕНИЯ БУДУЩЕГО ВРАЧА-СТОМАТОЛОГА

Германчук С.М.

Резюме. Проанализировано понятие гуманитарная культура и отмечена важность изучения предметов гуманитарного цикла в медицинском университете.

Доказано, что гуманитарные дисциплины выполняют в высшей школе особые задачи: формируют комплекс знаний по проблемам человека, определяют взаимоотношения человека с социальной и природной средой, способствуют познанию истории общества на разных этапах его развития, осмыслению феномена культуры. Они формируют механизмы адаптации человека к современному обществу.

Ключевые слова: гуманитарные науки, гуманизация, учебный процесс кафедра ортопедической стоматологии и ортодонтии, личность, духовность.

UDC 616.31:001

Humanities in Shaping the Future Dentists' Worldview

Hermanchuk S.M.

Abstract. The article reads that lessons of the last century forced the scientific and political world leaders to focus on the movement towards sustainable (ecosafety) development, and the formation of new principles for education and training of children and youth.

The core for these changes is the idea for "sustainable (ecosafety) development". Humanity should act in order to eliminate all environmental problems and improve the quality of life without irreversible damage to the biosphere and extraction of all available mineral and other resources. The main task is not only to analyze ways how to improve the humanitarian culture of medical students, but also to emphasize that the experience of recent centuries demonstrates the inevitable devastating consequences using traditional models of "progress" as a way to develop technology for the sake of technology, records and "victory over the competitors". Mankind can only be saved in case of failure of Western models "society of unlimited consumption" and spreading the idea of high morality and responsibility for quality life of future generations.

The author stresses the humanitarian education is not only the aesthetic needs of the personality; it is the involvement in the knowledge acquired by mankind. This education forms the common culture of personality, emotions and aims not simply transfer information, but also develop a human, his moral and aesthetic improvements. The ultimate purpose of obtaining liberal education has always been and still remains a "spiritual culture" or "humanitarian culture". These related concepts can be defined as the result of individual assimilation of knowledge, skills, cultural norms and traditions that include it in social life, in all social institutions, forms of life. High spirituality and humanitarian competence enables the individual to adjust his behavior based on the desire for morality, reasonableness, meaningful activities and a higher spiritual state. In other words, humanitarian culture is one of the sectors of society that characterizes the internal wealth of consciousness. There is no doubt that the humanities are able to solve the problem how to form humanitarian and spiritual culture in a graduate quite successfully as they have clearly defined guidelines.

As it is known, in Ukraine the main goal of the educational system was the proclamation of "identity formation" or training a specialist able to operate successfully in a rapidly changing society and labor market. Obviously it is a complex task that required a combination of modern knowledge about a person with the advanced methods of training and education. We consider "humancentred" education especially important. For a successful life in the society of the XXIst century we include the personality's ability to self-improvement, conscious choosing of optimal moral orientations in terms of public interest. The main role of morality should be seen in the lifelong orientation, not in a detailed regulation of daily activities.

It is completely agreed with the statement of Ukrainian scientists that the system of education should orient personality on principles of behaviour designed to honor and dignity, the eternal moral values such as conscience, duty, responsibility, the standards are eventually determined by the man under the influence of many factors. So in the spiritual development of medical students the principles of humanity, compassion, high morality and respect for everything connected with the manifestation of the essential powers of man must uphold priority. The aesthetic attitude to the surrounding world helps for bringing spiritual principles in the communicative, cognitive and creative activity. With this influ-

ence spiritual forces become active, there is an accumulation of moral experience, life principles and ideals are stated. This effect is very significant during early adolescence, when personality is formed, he seeks the possibility to enter the most important segments of the spiritual life of society, to know the people around, assess capabilities. Being aware of values, coupled with the moral and aesthetic categories, students approach to solving their own problems consciously, being included in the process to ensure the vitality, choice of profession, an independent organization under the laws of perfection and beauty.

In addition to the moral qualities a doctor must have a deep knowledge in their field, he must be a high-class professional, have the latest data on developments in domestic and foreign dentistry. Department of prosthodontics and orthodontics is making great efforts to ensure that students have mastered the theoretical knowledge and practical skills. Examination of a patient in need of orthopedic treatment provides a wide range of issues that include clarification symptoms, etiology, and pathogenesis, the nature of morphological and functional disorders. To correct the diagnostic process, to know and practice all methods, to have features in medical thinking analysis of the subjective and objective data, to know the basic and specific symptoms of diseases, classification, logically justify the need for additional (special) methods.

With regard to the humanities, they are primarily designed to develop skills, learn to see, hear and feel the world around us act creatively, consciously, deliberately, to form responsible behavior.

Consequently, the humanities are designed to perform in high school special tasks, creating complex problems of human knowledge, defining the relationship of man with the social and natural environment, promoting knowledge of the history of society at different stages of development, understanding the phenomenon of culture, demonstrating common values. Together they form the mechanisms of human adaptation to modern society. It is here that education and humanitarian culture must create creative tandem, which will complement each other, mutually determine performed by a common goal to form a citizen of a democratic Ukraine.

Keywords: humanities, humanization, educational process, Department of Prosthetic Dentistry and Orthodontics, personality, spirituality.

Стаття надійшла 15.07.2015 р.